

L' Entrevista

B
E
R
N
A
I

M
U
N
I
E
S
A

Professor de la U.B., historiador i escriptor

Per Emili Balsera i Jordi Ortega

Com va arribar a l'ofici d'historiador?

Vaig arribar gràcies al franquisme. La primera carrera fou la d'enginyer. Als anys seixanta estava en el Sindicat Democràtic d'Estudiants, vaig tenir problemes, van expulsar estudiants, professors de la Universitat, entre d'ells jo. Aleshores, van prohibir que poguéssim estudiar a les universitats oficials. Així vaig fer Sociologia a Deusto amb els jesuïtes, que era una universitat privada. Després va tenir un indult, vam poder tornar a la universitat oficial, però ja no vaig acabar Enginyers, vaig fer Història.

L'historiador només

ha de tenir dos **Considera que la Història és política?**

compromisos, amb L'historiador, des de el meu punt de vista, com deia Nietzsche, ha de *la llibertat i amb la* mirar, observar, el panorama des del més amunt de la muntanya. *justícia social* L'historiador només ha de tenir dos compromisos, amb la llibertat i amb la justícia social.

Llavors la Història o l'historiador hauria de criticar el poder o dir les coses que fan malament els polítics?

El poder intenta manipular la història, per tant també té els seus intel·lectuals. En aquest moment distingiria diversos tipus d'historiadors: l'historiador aduanero, que està lligat al poder i diu això si o això no, això passa o això no passa, a aquest aduanero també li podríem dir oficialista. Després està l'historiador cacic que s'ocupa també de control des de la institució i finalment el que va per lliure. Exemples avui dia historiadors oficialistes a Catalunya, el senyor Borja de Riquer, a Madrid en Santos Juliá, Juan Pablo Fusi. Hi ha més, però és igual. També podríem incloure els anomenats intrusos que també estan lligats a determinats poders com en Pío Moa, que expliquen una història pels poders que serveixen. En el cas de Pío Moa, a la Conferència Episcopal i l'extrema dreta espanyola. Aquests són intrusos, no van per lliure.

Ens podia explicar aquests historiadors que van per lliure?

L'historiador crític és el que va per lliure. Sempre ha existit i existirà. Existeixen ara que van per lliure, hi ha exemples, encara que estiguin

marginats. Es el cas meu, en que et marginen els medis de comunicació, perquè no ets políticament correcte.

Vostè s'ha sentit censurat algun cop?

Efectivament, ara acabo de publicar *La España lampedusiana* en dos volums. Hi ha hagut un silenci absolut, però sé que el llibre s'està venent relativament bé. Et marginen els medis de comunicació que estan lligats pel poder.

Hi ha en les noves tecnologies, per exemple internet, alguna forma de trencar aquest monopoli de la informació?

Crec que internet pot ajudar una mica ha trencar aquest monopoli, sempre que es sàpiga utilitzar, però de moment les coses per internet circulen encara d'una forma subterrània. Els medis oficials, la ràdio, la televisió, la premsa estan sotmesos a unes censuren rígides, tot són empreses privades o empreses públiques, són aduaneros. És escandalós, per exemple, parlant a nivell internacional, l'assalt de les tropes israelites a la presó palestina de fa unes setmanes. En els medis de comunicació no hi ha hagut cap actitud crítica.

Parlant del sentit crític d'un historiador, vostè com creu que ha evolucionat al respecte l'alumnat d'aquesta facultat?

Diria que s'ha perdut sentit crític. Ha anat a menys d'una forma considerable, des de els anys '90 cap aquí. Veig diversos tipus d'alumne. Un és el que està malalt per curricularitis, va a la seva, està individualitzat. Després hi ha l'alumne que arriba aquí despenjat perquè li han negat altres possibilitats en altres carreres i va fent. També comença a haver gent gran, jubilats i finalment un petit percentatge d'alumnes rebels, que quan dius algunes coses l'impacten. Són rebels encara no madurats, al acabar les classes et pregunten, però no són masses. Aquesta seria la reserva del rebel/crític, molt minoritari però hi és.

*El sistema
necessita
fragmentar el
coneixement*

Què pensa de la separació entre el saber científic i el saber humanístic?

Això és una necessitat que té el sistema capitalista, parcel·lar el coneixement. La primera gran divisió que s'ha fet va tenir lloc al segle XIX, entre el que es va dir Ciències Naturals i Ciències Socials. Després d'aquesta divisió també s'ha anat parcel·lant, per exemple, en les Ciències Socials. S'ha dividit entre Sociologia, Història, Antropologia... El sistema necessita fragmentar el coneixement, per dos motius, primer perquè creu que és més rentable el superespecialista, i en segon lloc perquè li convé tenir a la gent amb una visió parcial de les coses. És el que dic a les classes moltes vegades, el sistema domina millor la gent que veu només un tros de la pel·lícula, que no a la gent que veu tota la pel·lícula.

La Gran Derecha Nacional és el primer gran problema d'Espanya i el segon en la societat espanyola és la ignorància

Vostè creu que es pot ser neutre/objectiu en l'estudi històric?

L'objectivitat en el camp de les ciències físiques també és difícil, perquè hi ha científics que treballen per empreses multinacionals, i com he dit abans el compromís, en el cas de l'historiador passa per la llibertat i la justícia social, l'objectivitat hauria de passar per aquí.

Està en perill el saber humanístic?

Fa uns anys que el sistema tendeix a devaluar-lo, perquè, clar, el saber humanístic va lligat molt a la reflexió, pensament i també està en relació amb les solidaritats socials. Les Humanitats poden tenir camins que són complicats pel sistema. En canvi la física, la química, les han convertit en ciències funcionalistes, merament tècniques, on el sistema els hi pot treure rendibilitat.

Avui dia s'està sobredimensionant el fet històric i oblidant les causes i les conseqüències que tenen?

Això és el positivisme i la historiografia liberal. El fet, és manipulat, presentat d'una forma molt aïllada, i és tractat com una mercaderia

Pensa que la treva d'ETA serà definitiva?

Deuen haver pactes polítics, el que no pots arribar a concloure és quines són les condicions d'uns i dels altres, però en el fons hi ha un camí lent cap a un estat federalista. En principi sembla que en el grup del senyor Zapatero tenen pensat la possibilitat d'arribar a un estat federalista, però això serà llarg.

Però s'hauria de canviar la Constitució.

Sí perquè textualment prohibeix el federalisme, per tant s'hauria de canviar la Constitució. La paraula federalisme fa terror en aquest país. La Gran Derecha Nacional (GDN) és el gran problema d'Espanya, los de siempre, les gran oligarquies econòmiques que venen de molt lluny i després la tropa que els segueix, els intermediaris, com la COPE... aquesta GDN és ultra centralista, ultra confessional, ha estat feixista i els seus dirigents ara s'han fet neoliberals. Aquest és el gran problema que té el país, els de sempre. Ja al segle XIX volien impedir que les ideologies liberals, democràtiques, federalistes, poguessin prosperar i modernitzar Espanya. Els de sempre, els qui quan s'han vist apurats recorren sempre al carnicero com a Franco o al cirujano de hierro, en Primo de Rivera. La GDN és el primer gran problema d'Espanya i el segon en la societat espanyola és la ignorància, el primer genet de l'Apocalipsi, la clau de tot, i el poder ho té molt present.

Què li sembla l'Estatut, és una cortina de fum sobre problemes reals, una possible forma d'encarar problemes o de crear-los?

Al darrera de l'Estatut de Catalunya no hi ha un gran poder econòmic que l'impulsi, els grans poders econòmics catalans no estan per això. Ni tampoc hi ha un gran moviment social. És una operació estrictament política, potser vinculada amb la part del PSOE que té una visió federal de l'Estat. En Maquiavel ja ho deia, quants més decrets o lleis, millor. A l'hora d'aplicar-les ja ho veurem, però s'ha de donar versemblança de que es fan moltes coses.

Com ha citat a clàssics com Maquiavel o Marx, què podem aprendre els aprenents d'historiadors d'ells?

Les claus del què és el poder polític, l'essència del poder està en Maquiavel al segle XV-XVI. Les claus del sistema econòmic capitalista-liberal encara les trobem en Marx. Però alternatives encara podem trobar moltes idees en els socialistes utòpics i en l'anarquisme. Sempre lligades al moviment associatiu en el sentit de comunitat i solidaritat entre les persones.

*No qualsevol
república val*

És utòpic parlar avui dia d'una tercera República?

És complicat, en part per aquesta incultura històrica i política, la ignorància que dèiem abans. Hi ha alguns moviments petits funcionant, però que això acabi arrelant a la societat en el sentit republicà, com a cosa pública, de tots, més democràtica que altres sistemes, costarà molt de descobrir. A més s'ha d'anar amb compte ja que la República no és la panacea. Recordem les repúbliques gregues o les Ciutats-Estats que tenien esclaus. En nom de la república s'han fet barbaritats, per exemple a Xile, EEUU o la URSS. La República ha de tenir uns continguts ben concrets, continguts socials, associatius, solidaris, qualsevol república tampoc val.

S'ha idealitza la II República perquè després va arribar el franquisme?

El concepte de República a Espanya té unes característiques molt especials, ja que malgrat que va fracassar, alguns trets han quedat en la memòria i alguns grups intenten mantenir aquest esperit. Però la república d'Azaña i Prieto era una república burgesa, i com a anècdota cal recordar que quan esclatà la Guerra Civil no van optar per donar la independència al Marroc, que era des d'on arribaven les tropes feixistes a la Península. I un altre cas escandalós és que les autoritats republicanes van abandonar Màlaga als feixistes, el poble va ser semi abandonat, la república va desertar. Per això hem d'anar amb molt de compte amb el concepte de república. Torno a repetir, no qualsevol república val.

Creu que la Transició ja es va acabar o s'ha acabat?

Penso que no. S'acabarà el dia en que es pugui demanar responsabilitats als criminals franquistes, que encara hi queden, quan el poble pugui escollir entre una monarquia o una república. Queden coses pendents.

El primer obstacle que

Creu que estem en un altre període d'entreguerres? O en un altre període de lluita social?

tenen els moviments socials són els sindicats oficialistes

S'estan conformant uns centres de poder brutals i això fa que la perspectiva sigui fosca. Primer, els EEUU, les elits de poder, tenen uns interessos depredadors per tot el planeta; segon, la Unió Europea s'ha estructurat finalment com un gran centre de poder mundial econòmic; tercer, Rússia segueix com a potència militar/nuclear amb uns recursos naturals salvatges i això fa que també sigui una potència mundial; quart, Xina i, en l'horitzó, l'Índia. El planeta és petit i tenim grans concentracions d'interessos que són grans concentracions de poder, al segle XIX ja ho deia en Proudhon *"cuando hay grandes concentraciones de poder, hay grandes concentraciones de intereses y cuando hay grandes concentraciones de intereses, el resultado será grandes conflictos por esos intereses"* això ho va dir al 1860. La història del segle XX és sanguinària. El pervenir és fosc.

Per altra banda, les classes treballadores han perdut una batalla darrere l'altre, la cultura del treball ha estat destruïda pel liberalisme, diria que no s'ha perdut la guerra, però sí moltes batalles. Aleshores sembla que podem entrar en una etapa de reconstrucció d'aquesta oposició social al Sistema, de recuperar un sentit de la lluita social dins el capitalisme. Però fent un parèntesi, com va dir Marx parlant de les classes obreres, deia que si aquestes no son capaces de destruir el capitalisme, aquest derrotarà a la classe obrera i la humanitat entraria en una etapa de degeneració i disgregació en que tot serà possible. Això aniria lligat a la deconstrucció, al panorama que se'ns presenta ara. Un panorama el d'ara que és degenerat, però tinc esperances que els moviments socials tornin lentament. A Espanya, el primer obstacle que tenen els moviments socials són els sindicats oficialistes. Són sindicats grocs

Es poden relacionar les paraules, Democràcia, Liberalisme i Llibertat?

És impossible. Nosaltres vivim en una democràcia liberal, la paraula Democràcia és política, la relació política de les persones, i la paraula Liberal és l'economia, el capitalisme. Aquest és un matrimoni en el qual l'home, que és el liberalisme, maltracta a la dona, que és la democràcia, i quan arriba el moment la destrueix. Això és el que va passar als anys '20 i '30 a Europa on la democràcia va entrar en crisi degut al crack econòmic. El matrimoni Democràcia/Liberalisme és antinatural. La Democràcia no hauria de tenir cognoms. Convocar a les persones cada quatre anys per donar un vot, això no és democràcia Qui acaba usufructuant la democràcia són els grans poders econòmics. Ho estem veient ara clarament, les grans multinacionals, les grans entitats financeres, que són els veritables poders que avui dominen, manipulen el sistema democràtic i el converteixen en una anècdota. Malgrat hi ha llocs on hi ha resistències, com a França per exemple, un país que té una tradició de ciutadania, de república, de la revolució, dels drets de l'home i de la dona i que es produeixen resistències fortes com les que estem veient ara.

Què pensa de la retallada de llibertats o de lleis de control?

El sistema que vivim, la democràcia liberal, és un sistema que des de la caiguda de la URSS s'ha desemmascarat d'una forma radical, perquè quan havia l' URSS encara hi havia una mica de por, i el capitalisme era relativament moderat. Ara en el sistema capitalista ja no podem parlar ni de burgesos ni d'empresaris, parlem de depredadors, els grans directius de les grans multinacionals que es col·loquen uns salaris astronòmics, no estic parlant del petit empresari que està proletaritzat. Aleshores amb convivència amb els poders polítics s'ha instal·lat la societat de la por, de la inseguretat, propiciada pel propi sistema. La por genera la possibilitat de retallar llibertats, de controls, tot això facilita l'acció del sistema. Prohibir fumar, la persecució de la gent jove, prohibir l'alcohol, la prohibició de reunions fumant i bevent, és una persecució contra la bohèmia i l'esperit artístic. Estem vivint un feixisme posmodern, un feixisme light, net, sense camises pardes ni camises negres, com diu el professor de filosofia López Petit. Amb medis de comunicació controlant-lo tot, constreñin a la societat civil, a la qual la intenten suplantar contínuament quan hi ha quelcom de creatiu.

El posmodernisme ha afectat també a la història, ja que ara ens movem en una societat de l'espectacle i del consum? hi ha una banalització de la Història?

Hi ha un concepte que es va començar a introduir els anys '70 i '80 per filòsofs francesos com Derrida, que és el concepte deconstrucció. És el que estem vivint ara, el sistema liberal té tendència a fragmentar-ho, individualitzar-ho, atomitzar-ho tot. Hi ha dues pel·lícules en cartell que ens mostren un món deconstruït perfectament, una és Múnic i l'altra és Síria, on es mostra la deconstrucció controlada des dels grans poders financers. Feixisme light i deconstrucció serien conceptes que anirien junts.

L'anarquisme és una actitud davant de la vida. Ni manar ni obeir

Vostè analitza l'elit de poder nordamericana, però què li satisfà de la cultura americana?

Tinc un gran respecte per la cultura americana, per les seves músiques, tan blanca com la música negra, el jazz. Sobretot per gran part de la literatura americana i especialment el cinema, EEUU ens ha proporcionat una reflexió extraordinària, un país que ha pogut explicar la seva història en imatges, a vegades contradictòriament. S'ha de diferenciar la societat nord americana, d'aquestes elits de poder que viuen al marge i que per elles la democràcia és una anècdota. Ara especialment els presidents americans s'han convertit en purs instruments d'aquestes elits de poder, de les grans multinacionals, de les grans famílies històriques, els Morgan, Rockefeller...

Tradicionalment aquest és un país capat

La paraula anarquisme ha esta prostituïda?

L'anarquisme és una actitud davant de la vida. Oblidem-nos ara d'organitzacions i estructures. Parlem d'individus, de persones amb una actitud davant la vida i amb dos línies; ni manar ni obeir. Ara bé, sabem que el tipus de societat que vivim obliga en un moment o altre a tenir que manar o obeir. Per tant anarquistes eren ja a l'edat de pedra, abans que Jesucrist, entre els cristians segur que ja hi havia anarquistes, havia gent que no volia ni manar ni obeir, i abans dels

marxistes sempre hi hagut gent d'aquesta. El sentiment rebel o llibertari sempre ha estat i serà present.

Què és el temps?

El temps és un factor que ens fa ser realistes. Per a mi el temps més important és el temps vital, biològic, de la vida. D'aquest tema del temps hem begut les millors aigües des de l'existencialisme.

Creu en el progrés?

Sinó hi ha progrés social, no hi ha progrés. Si la tècnica o el progrés tecnològic no serveix perquè la gent treballi menys i tingui més temps lliure, és a dir, per a millorar les condicions de vida de les persones, el progrés no serveix per res, com ja ho deia en Marcuse.

Podríem considerar la literatura com una història no oficial?

Les Ciències Socials tenen la pretensió de ser ciència, aleshores es centren més en les tendències, en l'engròs, en els grans temes i poc en les excepcions. En canvi la literatura s'ocupa de les excepcions, de la gent rara, d'històries marginals, per tant és un element extraordinari per ajudar a les Ciències Socials.

I el cinema?

El cinema igual. Especialment hi han dos països que han explicat la seva història de dalt a baix a través del cine, que són Itàlia i EEUU. A Espanya no s'ha pogut fer això, la Transició ho ha capat. tradicionalment aquest és un país capat. No es pot fer cine de veritat sobre el franquisme, sobre la República.

Vostè parla de nebuloses en l'assassinat de J.F.Kennedy, Luther King, l'11-S... podran ser aclarides en el futur?

A la llarga les nebuloses es van clarificant però ha de passar temps o distància.

Aquí a Espanya també tindríem nebuloses com podria ser el 23F?

Sí el 23-F ha quedat com una nebulosa, per exemple, la trama civil dels colpistes va quedar fora dels processos. Com és encara una nebulosa les negociacions de la Transició entre Suárez, González, Pujol... Una cosa que estaven d'acord a la

Comisión de los nueve era que la CNT no tornés a resorgir, i va resorgir, llavors es va muntar la provocació del cas Scala, un altre nebulosa. També tota la guerra bruta abans del GAL de l'època González. El poder sempre està ficat en nebuloses.

Llavors això que es diu història del present o el present en clau històrica tindria epistemològicament una visió inferior a d'altres períodes de la història?

La història, afortunada o desgraciadament, tendeix a repetir-se. Les claus, els poders poden anar canviant formalment, però segueixen sent els poders. Hi ha una sèrie de coses que són bàsiques que sempre estant al llarg de la història, com el poder polític i el poder econòmic. Aleshores el que canvia són les formes i a vegades també els continguts d'aquests poders, però sempre són poders.

Un llibre? Només un?

Els que vulgui?

El extranjero d'Albert Camus, per exemple. Uns altres llibres podrien ser *La muntanya màgica*, d'en Thomas Mann, *El siglo de la luz* de Alejo Carpentier, *Anna Karenina* de Léon Tolstoi. Els escriptors existencialistes francesos, com Sartre, Camus... Potser de no tanta qualitat, les novel·les de Graham Green, *El americano impasible*. En el moment actual, quan et presenten al Vila-Matas i a Paul Hollebeg com els grans escriptors d'aquest moment apagues la llum i te'n vas

Una pel·lícula o unes pel·lícules?

La millor pel·lícula de la història per mi és *Tiempos modernos* de Charles Chaplin, sens dubte. L'he passat a les classes molts anys! Unes altres *El tercer hombre* d'Orson Welles-Carol Reed o *Senderos de gloria* de Stanley Kubrick

I alguna espanyola?

En general l'obra de Berlanga per entendre el franquisme i després *Los santos inocentes* de Mario Camus que queda com un símptoma d'alguna cosa que no ha pogut seguir.

Un lloc per a perdre's?

El Raval.

Música, disc, òpera?

Rigoletto, La Traviatta, la 5^a de Beethoven.

Un viatge que l'hagi marcat?

Etiòpia, inenarrable.

Una obra d'art?

Las hilanderas de Velázquez, un homenatge a la dona treballadora en el segle XVII.

Un color?

El vermell.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

Història

La burguesia catalana en la II República (2 vols.)

Historia de España: el siglo XX (obra colectiva)

Historia Universal (con el Dr. Josep Florit)

El discurso jacobino en la revolución Francesa

Diccionario del siglo XX (con el Dr. Joan Oliver)

Dictadura y Monarquía en España

Contra Franco (obra colectiva)

La España lampedusiana: Dictadura y Transición (2 vols.)

Cultura/

Litaratura

*Nudos gordianos: una introducción
a la historia de la cultura*

Sociología de la utopía

Fricandeon (relats)

Candongo (relats)

Rumor de límites (novel·la)

Colaborador de les revistes *El*

Contemporani i *Polémica*

Guions de

cinema

La mujer rota

Candongo